

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע ויגש תשפ"ה

לא מנשה ולא ירחמאל. כך נסיכים מאבדים הנהגה!

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

מנשה, בכורו של יוסף, מופיע לפני אפרים אחיו הקטן, בחצי הראשון של פרשתנו (מו, כ; מח, א).
בחצי השני של הפרשה, אפרים מקדים תמיד את מנשה (מח, יג; מח, כ).

בברכת יעקב לבני יוסף, ידו הימנית של יעקב הונחה על ראשו של אפרים, גם כשמנשה המשיך לעמוד ליד רגלו הימנית של סבו.
אפרים קיבל את נחלתו בעבר הירדן המערבי, אבל חצי משבט מנשה נדחה מזרחה, אל מעבר לירדן.

מה מסתתר מאחורי התהליך?

גם אצל בני יהודה מתרחש תהליך האומר דרשני. פרץ, בכורו של יהודה מתמר, מופיע בפרשתנו כאחד מיורדי מצרים, ואחריו גם חצרון
בכורו (מו, יב).

אין כל ספק שפרץ הוא אבי השושלת המלכותית, גם משיח בן דוד מכונה "בן פרצי" (עיינו גם רות ד, יח).

בדברי הימים א' מופיעה הפתעה! לחצרון שלשה בנים: ירחמאל, רם וכלובי (ב, ט), דוד המלך הוא צאצאו של רם הבן השני ולא של
ירחמאל הבכור! (ב, י-ט).

תהליך דומה מתרחש בשתי המשפחות הטוענות להנהגה.

נקדים כי עם המעבר לדורם של בני יוסף ויהודה, המאבק על ההנהגה המשיך.

אין כל ספק כי מנשה ואפרים נהנו ממעמד של נסיכים במצרים, מכח מעמדו של יוסף בחצרו של פרעה. גם בניו של יהודה המשיכו
לטעון להנהגה, מכח מעמדם כבניו של מנהיג עשרת האחים, שלקח אחריות בתחילת הפרשה גם על בנימין - בנה של רחל.

מעמדם של שני הטוענים לכתר יושפע גם מזהות נשותיהם. נישואין, לאורך כל הדורות, היו דרך מקובלת להכרזה מי הוא הנסיך. רק
נסיכים התחתנו עם נסיכות.

אם כך, עם מי התחתן מנשה בכורו של יוסף?

ומי הייתה אשתו של ירחמאל - בכורו של חצרון - בכורו של פרץ - בכורו של יהודה מתמר?

עיון בהמשך הפרקים בדברי הימים א' מגלה כי למנשה היו שתי נשים, וז"ל הכתוב: "בְּנֵי מְנַשֶּׁה אֲשֶׁר יָלְדָה פִּילְגֶשׁוּ הָעַמְזִיחַ יִלְדָה
אֶת מְכִיר אֲבִי גִלְעָד" (ז, יד).

גדולי עולם נחלקו בהבנת הפסוק. אנחנו נצעד בעקבות בעל המצודות שפירש: "בְּנֵי מְנַשֶּׁה אֲשֶׁר יָלְדָה - אשה הראויה מבנות
ישראל". "פִּילְגֶשׁוּ הָעַמְזִיחַ" - מבנות ארם". לדבריו, המסתדרים עם פשט הפסוק, מנשה התחתן עם אשה כשרה וראויה מבנות ישראל
(תרתי משמע), לאחר מכן, כדי לחזק את מעמדו, הוא יצא למסע כיבוש בארם, ושם הוא לקח לעצמו פילגש מבנות ארם. בצעד זה הוא
הכריז על עצמו גם כמלך, פילגש הותרה רק למלכים (רמב"ם הלכות מלכים פ"ד ה"ד) ועל הדרך יצר קשרים דיפלומטיים בין לאומיים עם
ממלכה ארמית. חתונה זו, שלא לשם שמים, עם נסיכה נוכריה פסלה את מנשה מהנהגה וממעמדו כבכור. מאידך, הוא נשא גם אשה
כשרה, ולכן הפסיד את מעמדו חלקית ולא לחלוטין. צאצאיו מאשתו הכשרה זכו לנחלה בעבר הירדן המערבי, צאצאיו מפילגשו
הארמית נדחו לעבר הירדן המזרחי.

גם במשפחתו של יהודה התרחשו מאורעות דומים, וז"ל הכתוב: "וַיְהִי בְנֵי יִרְחֵמָאֵל כְּכֹדֶר חֲצֹרֹן ... וַתְּהִי אִשָּׁה אֶחָת לִירְחֵמָאֵל וְשֵׁמָּה עֲטָרָה
הָיָא אִם אוֹנָם" (דברי הימים א, ב, כה-כו). גם על פירוש של פסוק זה נשתברו קולמוסים. הביטוי: "אִשָּׁה אֶחָת רֹמְזוּ לבעיה קשה, שהרי
בכינוי זה מכנה הכתוב את אימו של יפתח הגלעדי (שופטים יא, ב).

לכן, נצעד בעקבות דברי הירושלמי על הפסוק: "שנשא אשה גויה להתעטר בה דכתיב וַתְּהִי אִשָּׁה אֶחָת וְשֵׁמָּה עֲטָרָה הָיָא אִם אוֹנָם
שהכניסה אנינה לתוך ביתו" (סנהדרין פ"ב ה"ג). לפי פירוש זה עטרה, בעלת הכתר על ראשה, הייתה נסיכה מצרית רמת מעלה. ירחמאל,
בכור בן בכור לצאצאי יהודה, חשב שעל ידי חתונה זו הוא מבטיח את מעמדו החשוב. התוצאה היתה הפוכה, כמו אצל פילגשו של
מנשה.

מפרשיות אלה נלמד על חומרתם של מעשים הפוסלים להנהגה את מי שחוטא בהם. שני המעשים הם אותה אדרת בשינוי גברת.

נתפלל לרפואה שלמה והחלמה מהירה וטובה לפצועים היקרים ובתוכם איתמר חיים בן ציפורה,

נחמה למשפחות הנופלים המזהירות בגבורתן ובגבורתם של בניהם ובנותיהן,

חזרה מהירה וטובה לבתיהם לכל החטופים והעקורים. ואור גדול לכל עם ישראל.

(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב)

לְעִי לֹוִי זְשִׁמַּת

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב	פרופ' ישראל אהרונז י"ד בכסלו תשפ"ג	מר משה וסרצוג כ' בתשרי תשפ"א	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א
מר שמואל וגבי אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	מר יצחק וגבי נעמי טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	ר' שמואל וגבי רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"ד	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד
הרב אשר וגבי סוזן וסרטייל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף	ר' מאיר וגבי שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	מר זליג וגבי שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	בלהה בת ישראל מרמורש א' מנחם אב תשפ"א	הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן מנחם אב תשפ"ד
ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	גבי מירה קושיצקי נלב"ע כ"ב בסיוון תשפ"ג	מר אלישע בן רבקה וגבי שושנה בת שרה	מר אלישע בן רבקה וגבי שושנה בת שרה	מר אלישע בן רבקה וגבי שושנה בת שרה

Eretz Hemdah

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 Bruriya St., Jerusalem 91080

www.ERETZHEMDAH.ORG טל: 02-5371485 info@eretzhemdah.org

חמדת השבת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

תפילת הערב אין לה קבע

נשאלתי על ציבור שהתפללו ערבית מבעוד יום, והגיע אדם שביקש להתפלל שלוש ברכות ראשונות של תפילת מנחה יחד עם אמירת קדושה בציבור. האם מותר לענות על קדושה של מנחה אחרי תפילת ערבית, והאם ראוי לעשות כך. הלכות רבות בהלכות שבת ותפילה מושפעות מהאפשרות להתפלל את תפילת ערבית לפני צאת הכוכבים. בכדי לענות על השאלה כראוי, נבחן פנים שונים של השאלה לפני שנגיע להלכה למעשה במצב זה. נתחיל בביאור היסודות, ועליהן נבנה את השלבים הבאים.

במשנה (פרק ד משנה א) רבי יהודה וחכמים חולקים אם שעת מנחה מסתיימת בשקיעה או בפלג המנחה (שעה ורבע זמניות לפני השקיעה). בגמרא מבואר שלפי השיטה שהתפילות תוקנו כנגד הקרבנות, תפילת המנחה תוקנה כנגד התמיד של בין הערביים. מצד הדין ניתן להקריב את התמיד של בין הערביים עד השקיעה, אך בפועל היו מסיימים את הקרבת התמיד של בין הערביים בפלג המנחה, ומכאן נובעת המחלוקת: האם ללכת לפי עיקר הדין של התמיד, או לפי המציאות של השעה בה היו מקריבים את התמיד של בין הערביים.

התמיד של בין הערביים הוא העבודה האחרונה ביום (למעט קרבן הפסח, שיש לו דין מיוחד), שכן דרשו חז"ל "והקריב עליה חלבי השלמים" – "על" התמידים, כלומר, ביניהם, היו עושים את כל יתר עבודות המקדש. תפילת הערב היא כנגד הקרבת אברים ופדרים שלא נשרפו כראוי במשך היום. עקרונית היו שורפים אותם בלילה, אך למעשה היו מתחילים מיד בסיום יום העבודה, כלומר, מיד אחרי הקרבת התמיד של בין הערביים.

מחלוקת חכמים ורבי יהודה אודות סוף זמן מנחה ממשיכה למחלוקת אודות תחילת זמן תפילת ערבית – לפי רבי יהודה יש להתפלל לפי המציאות, שהיו מקריבים את התמיד של בין הערביים עד פלג המנחה, ותפילת ערבית ניתן להתפלל מרגע סיום יום העבודה, בו היו מתחילים לשרוף את האברים והפדרים. ואילו לפי חכמים יש להתפלל תפילת מנחה לפני השקיעה, שכן באותה עת עדיין אפשר להקריב את התמיד של בין הערביים, וניתן להתפלל תפילת ערבית רק אחרי צאת הכוכבים. הגמרא אומרת ש"דעבד כמר – עבד, ודעבד כמר – עבד". כלומר – אין הכרעה ברורה למחלוקת. ניתן להתפלל כשיטת חכמים וניתן להתפלל כשיטת רבי יהודה. בגמרא (כו ע"ב) אף מסופר שרב היה מתפלל את תפילת ערבית של מוצאי שבת בשבת, ורב יאשיה היה מתפלל את תפילת ערבית של מוצאי שבת בשבת.

בשבועות הקרובים נעמוד על משמעות תפילת ערבית של שבת ביום ששי וערבית של מוצאי שבת בשבת עצמה. על פניו יש שתי בעיות שונות בתפילת ערבית של צאת שבת בשבת עצמה:

- א. אם כעת עדיין לא מוצאי שבת, איך אפשר להתפלל ערבית של מוצאי שבת? לכאורה ניתן לענות שלפי רבי יהודה תפילת ערבית היא באמת לא "של מוצאי שבת", אלא היא כנגד האברים ופדרים של שבת. אמנם בשבת היו ממתינים עם האברים והפדרים עד צאת שבת, אך מבחינת דיני המקדש לא הייתה מניעה להקריב אותם החל מפלג המנחה, לכן אם הדבר אינו כרוך בחילול שבת, ניתן להתפלל ערבית של צאת שבת בשבת עצמה.
- ב. האם אפשר וראוי להתפלל תפילה של חול בשבת עצמה? זו שאלה שונה. השאלה הראשונה עוסקת בשאלה אם היום מוגדר לפי התפילה שמתפללים באותה עת. השאלה השנייה אומרת שגם אם היום אינו מוגדר על פי התפילות, אך יש תפילות המתאימות לשבת ויש תפילות המתאימות לימות החול.

נברר את הדברים הללו בשבועות הקרובים. אך ראשית נברר את משמעות "דעבד כמר עבד".

- א. הרמב"ם אומר ש"לפי שתפילת ערבית רשות, אין מדקדקין בזמנה" (תפילה ג ד). מלשונו משמע שיש כאן קולא ביחס לתפילת ערבית – גם כך זו תפילה שלא חייבים בה, אלא עם ישראל קיבל על עצמו. הנח להם שיתפללו אותה לקראת ערב, גם אם נכון יותר להתפלל אותה אחרי צאת הכוכבים. מדבריו לכאורה עולה שגם אם מתפלל מנחה וגם ערבית אחרי פלג המנחה, באותו היום, יצא ידי חובתו, שכן אין לדקדק בזמן תפילת ערבית.
- ב. בשו"ת מקובצת (ברכות ט ע"א) אומר שלא מתרגשים מכך שיש זמן בו ניתן להתפלל גם מנחה וגם ערבית, משתי סיבות: א. זמני התפילה הם דרבנן. לכאורה יש כאן אמירה דומה וכללית יותר מהאמירה של הרמב"ם – בתקנה דרבנן שכזאת לא מקפידים על הזמנים המדויקים עד כדי כך¹. ב. אנשים שונים מתייחסים להגדרה של 'ערב' בצורות שונות. יש מי שהולך לישון מוקדם ויש מי שהולך לישון מאוחר. במסגרת הסביר, אדם רשאי להחליט אם מבחינתו כעת הוא 'צהריים' או 'ערב'. גם מדבריו לכאורה עולה שאדם אחד יכול להתפלל מנחה וערבית באותה מסגרת זמן שאחרי פלג המנחה.
- ג. לפי הרא"ש אין הכרעה הלכתית ברורה בין חכמים ורבי יהודה. אך אדם צריך להחליט אם הוא הולך לפי חכמים או לפי רבי יהודה, הוא אינו יכול לפסוח על שני הסעיפים ולבחור לנהוג פעמים כך ופעמים כך (ברם בדיעבד נראה שמסכים שיוצאים ידי חובה באופן זה).

- ד. תר"י והמאירי אומרים שחכמים ורבי יהודה חולקים על הגדרת היום והלילה. כלומר, לשניהם ברור שזמן תפילת המנחה הוא ביום, וזמן תפילת ערבית היא בלילה. הם חולקים מהי ההגדרה ההלכתית של "יום" ו"לילה". ממילא, לא יתכן שאדם יתפלל את תפילת היום אחרי שכבר התפלל את תפילת הלילה, שכן כבר קבע שכעת לילה. יתרה מכך, אם אדם התפלל מנחה אחרי פלג המנחה, על כרחו שמתייחס לשעה זו כ"יום", וממילא אינו מסוגל להתפלל תפילת ערבית לפני צאת הכוכבים, שכן עד אז עדיין יהיה "יום".

יש לציין שהרא"ש דוחה את הדברים, על פי מה שביארנו לעיל: הרא"ש סובר שרבי יהודה מעולם לא התכוון להגדיר את היום והלילה. ברור לכל שהלילה מתחיל מצאת הכוכבים (או השקיעה). אך אנו מתעלמים מבעיה זו לעת עתה. רבי יהודה סובר שניתן להתפלל את תפילת ערבית לפני השקיעה מפני שזו שעת הקטרת האברים והפדרים. אין זה אומר שבאותה עת כבר הלילה.

מתוך הדברים עולה מחלוקת מעניינת: האם האפשרות להתפלל ערבית לפני השקיעה מבוססת על מחלוקת בהגדרת 'יום' ו'לילה' על פי ההלכה, או שהיא מבוססת על סדר העבודה במקדש. אם נחזק את הדברים לפי הראשונים השונים שלמדנו:

- א. הרמב"ם אינו מתייחס מפורשות ליום ולילה. מלשונו משמע שלקראת ערב ניתן להתפלל מפני שאין הקפדה שערבית תהיה בלילה דווקא, אך תפילת ערבית אינה אינדיקציה לכך שכבר הגיע הלילה.

- ב. בשיטה מקובצת יש יותר מקום להתלבט. מצד אחד, הוא מבסס את דבריו גם על כך שיש אנשים שמתייחסים לשעות לקראת לילה כשעת שכיבה. מצד שני, הוא אינו חושב שיש בכך הגדרה אובייקטיבית הלכתית, אלא אדרבה, משאיר את זה להגדרה סובייקטיבית המתאימה לאדם באשר הוא אדם.
 - ג. הרא"ש מפורשות אומר שזמני התפילות של רבי יהודה מבוססות על עבודת המקדש וכלל אינן מתיימרות להקביל להגדרות היום והלילה. מבחינה עקרונית יתכן שאדם יתפלל את תפילת ערבית של שבת בערב שבת, ועדיין יהיה אצלו יום ששי. ברם בכך תתכן בעיה טכנית – שאין אפשרות לברך "מקדש השבת" אם האדם אינו מקבל על עצמו את השבת. אך במידה ויהיו השלכות אחרות, לשיטת הרא"ש ודאי שאדם יכול להתפלל את תפילת ערבית של כניסת יום חמישי, מבעוד יום, אך מכל בחינה הלכתית אחרת עדיין יהיה זה יום רביעי.
 - ד. תר"י והמאירי מפורשים להיפך: תפילת ערבית משמעה שכעת לילה.
- להלכה: השו"ע והרמ"א פוסקים שיש לקבוע הלכה כאחד התנאים לכל ימינו, כדברי הרא"ש. הרמ"א מוסיף שבדיעבד או בשעת הדחק יוצא אם סומך על השיטה השנייה (כלומר, להתפלל מנחה לפני פלג המנחה וערבית אחרי פלג המנחה). הוא אינו מתיר להתפלל את שניהם בין פלג המנחה והשקיעה).
- במקום צורך (כמו אם יש חשש שהמתפללים לא יתפללו במניין, או בכלל, אם לא יאפשרו זאת) הפוסקים מתירים לסמוך אף על הרמב"ם, ולהתפלל ערבית אחרי פלג המנחה ללא תלות בשעת תפילת מנחה.
- לגבי כניסת שבת הפוסקים התירו בשופי להתפלל ערבית לפני השקיעה, גם למי שאינו נוהג כך בדרך כלל. מצאנו בפוסקים שני טעמים לכך:
- א. בה"ג – בכדי לאפשר לאנשים להוסיף מן החול על הקודש.
 - ב. מגן אברהם – בערב שבת היו מקפידים לשרוף את האברים והפדרים לפני השקיעה. לכן דווקא ביום ששי מתאים להתפלל ערבית לפני השקיעה.
- בשבוע הבא בעזרת ה' נמשיך בבירור גדרי ומשמעות תפילת ערבית מבעוד יום.

¹ יתכן ויש כאן אמירה עקרונית – בכדי שאנשים יבינו שיש דבר שהוא דאורייתא ויש דבר שהוא דרבנן, ורמת המחויבות אליהן שונה, אנו מקפידים ליצור הבדל ביניהם, ולהוריד את רמת הדקדוק כאשר מדובר בדין דרבנן.

ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:				החייל, איתמר חיים בן ציפי ציפורה	
שמואל בן ברוריה	ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	טל שאול בן יפה	מרדכי משה בן זינה	מירדכי משה בן זינה
אוראל בן דליה	רות צפורה בת חנה	הילל בן תמר שפרה	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה	דוד בן רחל	דוד בן רחל
מאירה בת אסתר	הילה צפנת בת שרה טובה	שלומית בת לאה	יאיר ידידיה בן מיכל בינה	חוה ראנלה בת פייגא	חוה ראנלה בת פייגא
שלמה בן שלומית	עובדיה בן אסתר מלכה	נעם בן שלומית	עודד בן חיה	ישי בן מרים	ישי בן מרים
ר' יצחק בן בריינדל גיטה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	רבקה בת שרה בלה	מינדה לאה בת ליפשה		

שׁו"ת בַּמְרָאָה הַבִּזָּק

(מתוך ח"ח)

Ra'anana, Israel

רעננה, ישראל
סיוון תשע"ב

שינוי נוסח התפילה לאחר איחוד שתי קהילות

שאלה

- בקהילתנו מתפללים בנוסח אשכנז וכך גם כתוב בתקנון. עכשיו שוקלים לצרף לבית הכנסת קהילה אחרת שנוסח תפילתם הוא נוסח ספרד.
- השאלה היא על איזו קהילה לשנות את הנוסח.
- חלק ממכלול הנקודות בשאלה זו הם כדלקמן:
- א. האם יש עדיפות כלשהי לשינוי מנוסח אשכנז לספרד או להפך או ששני הנוסחים שווים?
 - ב. האם יש משמעות במקרה כזה למה שנכתב בתקנון הקהילה?
 - ג. האם יש לדון את הקהילה המצטרפת כמי שבא לעיר והצטרף לקהילה, שמנהגי הקהילה המקומית חלים עליו? או שנדון מקרה זה כשתי קהילות בעיר אחת, ויכולה הקהילה המצטרפת לנהוג כמנהגה הראשון, ואין בזה משום "לא תתגודדו", משום שזה דומה לשני בתי דין בעיר אחת?
 - ד. האם נוכל לקבוע כי היחיד יוכל להתפלל לפי נוסחו, וכשייגש לעמוד יתפלל בנוסח הציבור?
- או שמא יש לקבוע נוסח אחד בלבד שבו יתפללו כולם.
- או שמא יש להגיע לפשרה, ולהתפלל ב"נוסח אחיד", כמו שנתקבל בארץ ישראל.
- הנפקא מינה בסעיף זה תהיה לגבי רכישת סידורים חדשים.

תשובה

- א. באופן כללי אין עדיפות לנוסחים זה על זה¹. עיין עוד בשו"ת במראה הבזק (חלק ו סי' ב).
- ב-ג. לדעת רוב הפוסקים כיוון שהקהילה הראשונה קבעה את נוסח התפילה לפי רוב המתפללים שהיו בשעת הקביעה - אין לשנות את הנוסח אחר כך, אפילו אם נוספו הרבה מתפללים מנוסח אחר. ואין הדין משתנה גם אם קהילה שלימה הצטרפה ואפילו אם לאחר האיחוד נוסח רוב המתפללים שונה². עיין עוד בשו"ת במראה הבזק" (שם, ובחלק ה סי' יב). לפיכך שליח הציבור צריך להתפלל בנוסח אשכנז³.
- אמנם יש מקומות בארץ ישראל שנהגו להתפלל בנוסח אשכנז, אבל אם הקהילה כבר בחרה בנוסח - עליה להמשיך בו. נוסף שבעניין זה יש שהסבירו⁴ שהרב הראשי לישראל, שהיה גם הרב הראשי הראשון בצה"ל, הגר"ש גורן, שקבע את הנוסח האחד בצבא, לא התכוון שכל אחד יעבור להתפלל בנוסח אשכנז באופן אישי, אלא שהצבא אינו יכול להדפיס סידורים בכל הנוסחים, ולפיכך בחר הרב גורן בנוסח אשכנז, שאף שרובו הוא כנוסח ספרד של החסידים, על כל פנים כי יש בו שילוב של כל הנוסחים.
- אמנם יש פוסקים הסוברים שכיוון שכל הנוסחים דומים הרי שאין הבדל הלכתי ביניהם⁵, ולכן הקהילה יכולה להחליט לקבוע איזה נוסח שהם מעדיפים או שלא לקבוע נוסח ובכל תפילה הנוסח ייקבע לפי שליח הציבור. אפשרות נוספת היא לשלב מנהגים משני הנוסחים⁶.
- ד. לדעת רוב הפוסקים, אם יכריעו להתפלל בנוסח מסוים, היחידים יכולים להמשיך לכתחילה להתפלל בנוסח המקורי, אלא שיקפידו שלא יורגש שאינם נוהגים כמנהג הקהילה. לכן קטעים הנאמרים בקול רם, צריכים לאומרם לפי נוסח הקהילה⁷. אמנם, יש פוסקים⁸ שסוברים שיחיד שמתפלל בקביעות בבית כנסת יכול לשנות את נוסח תפילתו כמנהג המקום. ונראה שיש להתחשב בדעה זו אם יתברר שקשה למתפללים להתפלל חלק מהתפילה בנוסח ספרד וחלקה בנוסח אשכנז.
- נדגיש כי חובה על הקהילה להשתדל להסביר את החלטתה באופן הממעט מחלוקת ופירוד, לכן אם יחליטו כך - מומלץ שהקהילה תספק סידורים משני הנוסחים לנוחות כולם. בכל מקרה הדבר רצוי בשביל אורחים שמתפללים בנוסח שאינו כמנהג המקום.
-
- 1 יש פוסקים הסוברים שיש עדיפות לנוסח האר"י על פני נוסח אשכנז, עיין שו"ת חסד לאברהם (או"ח סי' ט), שו"ת ישכיל עבדי (חלק ז או"ח סי' ח) ושו"ת יביע אומר (חלק ו או"ח סי' י אותיות ז-ט). אבל הסכמת רוב הפוסקים אינה כן, אלא שאין לאדם לשנות מנוסחו, עיין שו"ת חתם סופר (חלק א או"ח סי' טז), פאת השלחן (חלק א סי' ג, בית ישראל ס"ק לא), שו"ת שואל ומשיב (מהד' תליתאה, חלק א סי' רמז), משנה ברורה (סי' סח ס"ק ד), אגרות משה (או"ח חלק ב סי' כד), ועוד.
- 2 שו"ת חתם סופר (ח"מ חלק ה, השמטות סי' קפח), שו"ת עשה לך רב (חלק ד סי' טו), ועיין גם שו"ת אגרות משה (או"ח חלק ב סי' כא).
- 3 אמנם יש חילוקי דעות לגבי תפילת הלחש של שליח הציבור. בשו"ת אגרות משה (או"ח חלק ב סי' כט) פוסק שיתפלל בנוסח הקהילה, כיוון שמטרת תפילת הלחש של שליח היא להסדיר את תפילתו. אמנם פוסקים אחרים סוברים שיתפלל כתפילתו שרגיל בה, עיין שו"ת שואל ומשיב (שם), שו"ת שיבת ציון (סי' ה), ושו"ת מנחת יצחק (חלק ו סי' לא אות ג).
- 4 שו"ת שאילת שלמה (חלק ב סי' ו).
- 5 כן דעת המהרשד"ם (או"ח סי' לה) שההדרכה "אל תיטוש תורת אמך" שייכת רק כשמדובר במנהג שיש בו הרכקת איסור ואינה שייכת בעניין נוסח התפילה, שהוא מנהג בלבד. לדעתו שם נוסח ספרד הוא המשובח יותר, ראה לעיל הערה 1.
- 6 וכן הורה מו"ר הגר"א רבינוביץ.
- 7 שו"ת אגרות משה (או"ח חלק ד סי' לג). לגבי קדושה, פסק האגרות משה (או"ח חלק ב סי' כג), שצריך לומר כנוסח מתפללי בית הכנסת, ואפילו אם הוא אומרה בלחש. והטעם הוא שקדושה אינה נאמרת ביחיד, ועליו לאומרה כנוסח הציבור שמכוחו נאמרת הקדושה, וכן מובא בשם הגרש"ז אוירבך בספר עלהו לא יבול (חלק א עמ' צב). אולם בשו"ת יביע אומר (חלק ו או"ח סי' י אות ד), פסק שהיחיד יאמר קדושה כפי נוסחו, כיוון שפסוקי הקדושה, שהם עיקר הקדושה, זהים בכל הנוסחים, ואין מניעה שהיחיד יאמר את הנוסח כפי הנוסח שלו.
- 8 עדות לישראל (אות סה), ושו"ת בני בנים (חלק ב סי' ב).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרדיך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ

יועצים מדעיים:
הרב פרו' אברהם שטינברג
הרב פרו' דרור פיקסלר
הרב פרו' נתן קלר

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

לע"י שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלב"י סיון תשע"ט	לע"י רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנוה בת יעיש ושמוחה סבג	לע"י גב' לורין הופמן ז"ל	לע"י חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלב"י ז' בתשרי תשע"ה	לע"י סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלב"י כ"ד בחשוון תשע"ח
לע"י הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד				